

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТИЗИ, РЕГУЛЮВАННЯ ТА БЕЗПЕКИ ГОСПОДАРСЬКИХ СИСТЕМ

УДК 338.43

Ємченко І. В.,

д.т.н., проф., завідувач кафедри митного та технічного регулювання, Львівський торговельно-економічний університет, м. Львів

ПРАКТИКА НЕЗАЛЕЖНОГО ТЕСТУВАННЯ ЯКОСТІ ТА БЕЗПЕЧНОСТІ ТОВАРІВ

***Анотація.** У статті розглянуто поняття тестування якості та безпечності товарів, концепцію розвитку державної політики захисту споживачів, що впроваджується в Україні. Висвітлена роль неурядових організацій з незалежних тестувань, значення досвіду європейської системи сповіщення країнами-інформаторами про небезпечні товари, що з'являються на ринку. Визначено важливість впровадження та дотримання європейських засад щодо розвитку в Україні незалежного тестування якості та безпечності товарів для споживачів. Показані напрями формування європейської моделі захисту прав споживачів.*

Ключові слова: захист прав споживачів, тестування якості та безпечності, харчовий продукт, нехарчова продукція, система сповіщення, європейський досвід.

Yemchenko I. V.,

Doctor in Engineering, Professor, Head of the Department of Customs and Technical Regulation, Lviv University of Trade and Economics, Lviv

THE PRACTICE OF INDEPENDENT TESTING OF QUALITY AND SAFETY OF GOODS

***Abstract.** The article deals with the idea of testing the quality and safety of goods, the concept of development of the state policy of consumer protection, which is being implemented in Ukraine. The role of non-governmental organizations in independent testing, the importance of the experience of the European system of notification by the countries-informants about dangerous goods appearing on the market is highlighted. The importance of implementation and compliance with European principles for the development of independent testing of quality and safety of goods for consumers in Ukraine is determined. The directions of formation of the European model of protection of consumer rights are revealed.*

Key words: protection of consumer rights, testing of quality and safety, food product, non-food products, notification system, European experience.

Постановка проблеми. Проблема захисту державою прав громадян, зокрема їхніх прав як споживачів, має довгу історію. Споживач є дуже важливою ланкою в системі економічних та ринкових відносин. Якість та безпечність продукції – головні пріоритети державної політики України. Право громадян на якість і безпечність продукції задекларована у Конституції України (стаття 50). Як свідчить світова практика, сьогодні визначальними для всіх галузей є забезпечення споживачів безпечними харчовими продуктами та нехарчовою продукцією. Євроінтеграційні процеси в Україні зобов'язують

проводити реформи в різних галузях суспільства, які були визначені Указом Президента України у Стратегії сталого розвитку “Україна – 2020” [1]. Впровадження в Україні європейських стандартів життя та вихід України на провідні позиції у світі за пріоритетними напрямками євроінтеграції, зокрема вектором безпеки громадян, є основною складовою цієї Стратегії. В межах чотирьох векторів євроінтеграції, згідно зі Стратегією, передбачено 62 реформи, зокрема у сфері гарантування безпечності та якості харчових продуктів і захисту прав споживачів.

Виконання вимог Угоди про асоціацію між Україною та ЄС дає можливість Україні у майбутньому стати повноцінним членом в Європейському Союзі, де “королем ринку є споживач”, а механізмом попередження про безпечність товарів стає інформування споживачів через незалежне порівняльне тестування товарів. Відомо, що дійсна якість і безпечність продукції виявляється лише у споживанні, отже, і оцінити її можна за допомогою споживчих випробувань товарів – порівняльних тестувань. До найбільш ефективних механізмів інформування споживачів, що запроваджені у міжнародній та європейській спільнотах, належить порівняльне тестування товарів і послуг, що пропонують споживчим ринком.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання тестування якості та безпечності товарів для споживачів висвітлені у працях таких науковців, як Н. В. Омельченко, Л. В. Поліщук, Н. В. Притульська, Ю. М. Мотузка [2–4] та інших дослідників. Проте, на наш погляд, залишаються нерозкритими деякі аспекти діяльності в галузі проведення досліджень з метою тестувань безпечності товарів та державної політики з питань захисту споживачів, а також ролі та місця неурядових організацій України, що проводять незалежні порівняльні тестування якості та безпечності товарів.

Постановка завдання. Актуальним є визначення важливості впровадження та дотримання європейських засад щодо розвитку в Україні незалежного порівняльного тестування якості та безпечності товарів для споживачів та формування європейської моделі захисту прав споживачів на основі європейського досвіду та вітчизняної практики.

Виклад основного матеріалу дослідження. В країнах ЄС та багатьох державах світу практика порівняльних тестувань товарів та послуг на споживчому ринку є дуже поширеною, а організації з багаторічним досвідом проведення тестувань продукції для споживачів здобули заслужений авторитет. Розширення асортименту товарів і послуг на споживчому ринку, все більша складність їх виробництва, стрімка поява нових технологій, а також дорожчання випробувань багатьох видів продукції сприяли об'єднанню зусиль різних організацій з тестування. Так виникли міжнародні організації, що спеціалізуються на проведенні порівняльного тестування споживчої продукції. Одним з перших подібних об'єднань в Європі стала корпоративна організація Test International, що згодом трансформувалася в нині чинну International Consumers Research & Testing (ICRT) – міжнародну організацію зі споживчих досліджень і випробувань. ICRT є єдиною незалежною організацією з вивчення споживчого попиту та тестування і як глобальний консорціум просуває практику порівняльних тестувань, розвиває співдружність у цій сфері та координує діяльність 50 організацій споживачів із 46 країн світу, зокрема України [5].

Європейська практика порівняльних випробувань продукції, призначеної для споживачів, налічує

декілька десятиліть. Зокрема, Асоціація споживачів Великобританії і журнал “Which?” з публікаціями тестів товарів і послуг для споживачів переступили 50-річний рубіж, а Інститут STIFTUNG WARENTEST у Німеччині і журнал “TEST” у 2014 р. відсвяткували 50-ліття своєї діяльності.

Більшість організацій-членів ICRT розташовуються в Європі, проте вони є також і в Австралії, Новій Зеландії, Гонг-Конзі. Між країнами діє система швидкого попередження про небезпечність. Такі системи – це домовленості щодо надання повідомлень, які дозволяють національним органам влади сповіщати один одного про небезпечну продукцію з метою застосування швидких дій у своїх країнах.

Якщо виникає потреба, Європейська комісія може вживати заходів загальноєвропейського масштабу для виведення небезпечної продукції з ринку. Основними процедурами попередження є RAPEX (нехарчова продукція), а також процедура щодо продуктів харчування RASFF, які працюють в Україні з 2015 р.

RASFF (Rapid Alert System for Food and Feed) – це система швидкого повідомлення про якість продуктів харчування в ЄС, що діє з 1979 р. та передбачає повідомлення і передачу даних між країнами Євросоюзу і так званими “третіми країнами”, які не входять до складу ЄС.

У всіх країнах-членах RASFF та Європейської комісії створені контактні пункти, між якими відбувається обмін інформацією про небезпечні продукти харчування.

Кількість повідомлень про небезпечні товари, що надходять від різних країн-інформаторів, впродовж останніх років залишається незмінною. Так, у 2016 р. надійшло 2044 повідомлення щодо небезпечності нехарчової продукції (рис. 1).

Кількість повідомлень у % від загальної кількості про небезпечні категорії товарів за даними RAPEX

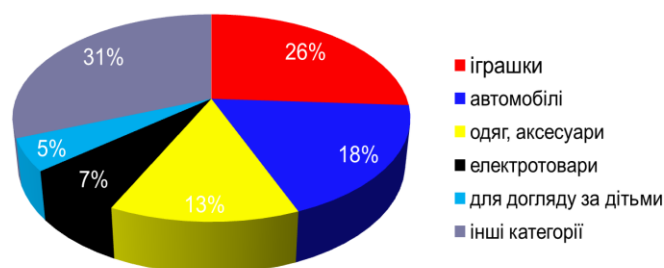

Рис. 1. Частка небезпечної нехарчової продукції у 2016 р. згідно із повідомленнями системи RAPEX

Також майже незмінними залишаються дані щодо видів небезпек нехарчової продукції (табл. 1).

Особливо загрозливою є ситуація із потраплянням на ринок нехарчової продукції товарів сумнівної якості, переважно китайського походження, зокрема товарів, призначених для дітей (табл. 2).

Нотифіковані види небезпек товарів у 2016 р. порівняно із 2015 р. (у %)

Роки	Види небезпек нехарчової продукції					
	механічна	хімічна	випаровування	електрична	пожежна	інші види
2015	22	25	17	12	8	16
2016	25	23	14	11	9	18

Здійснення незалежного тестування товарів в Україні ґрунтується на положенні статті 25 Закону України “Про захист прав споживачів”, яка проголошує право громадських об’єднань споживачів вивчати споживні властивості продукції, проводити її випробування та інформувати споживачів про результати [6]. Право на безпечну продукцію задеклароване також Конституцією України. Однією з проблем є те, що в Україні відсутня державна підтримка розвитку незалежного тестування продукції в інтересах широкого кола споживачів. Особливо загрозовою є тенденція недотримання основних вимог щодо безпечності харчових продуктів [7], оскільки це стосується здоров’я споживачів України.

У 2010 р. рішенням Загальних зборів представників громадських споживчих організацій було створено Спілку об’єднань споживачів “Всеукраїнська федерація споживачів «ПУЛЬС»” (ВФС “ПУЛЬС”), зареєстровану Мін’юстом України 06.01.2011 р. № 3492. Метою ВФС “ПУЛЬС” є сприяння визнанню владою пріоритетності державної політики захисту прав споживачів, враховуючи безперечну кількісну більшість спільноти споживачів порівняно з іншими соціальними громадами у суспільстві. В Україні розроблений проект Концепції державної політики у сфері захисту прав споживачів на період 2017–2020 рр., підготовлений ВФС “ПУЛЬС”. Метою Концепції є створення ефективної системи захисту прав споживачів в Україні на засадах ЄС. Одним із завдань Концепції є удосконалення інформації для споживачів про товари та послуги на споживчому ринку, забезпечення умов для впровадження та розвитку споживчої освіти всіх рівнів, підвищення споживчої грамотності. Величезну роботу здійснюють у цій

галузі д.т.н., проф. Наталія Володимирівна Притульська, президент ВФС “Пульс”, проректор Київського національного торговельно-економічного університету та Наталія Володимирівна Бородачова, віце-президент з питань міжнародного співробітництва, Директор ГО “Інститут споживчих програм”, експерт з питань захисту прав споживачів проекту ЄС-ПРООН “Спільнота споживачів і громадські об’єднання”.

На сьогодні в Україні існує одна організація – Науково-дослідний центр незалежних споживчих експертиз “ТЕСТ” (НДЦ НСЕ “ТЕСТ”). Досвід проведення порівняльних тестувань товарів НДЦ НСЕ “ТЕСТ” бере свій початок з 1994 р. Сучасна структура організації та принципи проведення тестувань НДЦ НСЕ “ТЕСТ” аналогічні провідній випробувальній організації Європи Stiftung Warentest.

Загалом результати досліджень НДЦ НСЕ “ТЕСТ” покликані зробити ринок товарів для споживача більш “прозорим” і реалізувати право споживачів на отримання незалежної та неупередженої інформації про якість товарів. НДЦ НСЕ “ТЕСТ” на сьогодні проводить порівняльні тестування згідно з принципами світового та європейського споживчого руху.

Сумна статистика у сфері охорони здоров’я тісно пов’язана з наслідками незадовільного стану на ринку товарів за відсутності гарантій безпечного споживання. У працях [8–10] розглядалися основні проблеми щодо тестування якості та безпечності як харчових продуктів, так і нехарчової продукції.

Спираючись на досвід розвитку порівняльного тестування в інтересах споживачів, що накопичений в Європі та у світі, можна виокремити такі основні тенденції цієї сфери діяльності: кооперація, спеціалізація, партнерство.

Результати тестування товарів, призначених для дітей*

Об’єкт тестування	Розкладний стілець
ЕАН код	5031923130227
Бренд	Eurotrade/bm
Виробник	Китай
Вид небезпеки	Механічна (травмування)
Опис загрози	Продукція не витримала тестування на вертикальне навантаження. За значення сили 1,582 Н компоненти верхньої частини стільця повністю ламаються (конструкція має витримувати до 2,600 Н)
Висновок	Продукція не відповідає Директиві про іграшки та відповідному європейському стандарту EN 14183
Країна-інформатор	Угорщина
Заходи, вжиті країною-інформатором	Добровільне відкликання товару з ринку та відкликання товару у покупців за вимогою відповідних установ

* Джерело: <http://www.consumerinfo.org.ua/testing/products/detail.php?ID=11015>

Розвиток в Україні незалежних порівняльних тестувань із врахуванням кращих європейських практик обіцяє стати ефективним інструментом інформування спільноти споживачів, підвищення авторитету і впливу споживача на рішення та дії влади й бізнесу, дотримання державою важливого принципу ринкової економіки: пріоритет інтересів споживачів над корпоративними інтересами [11].

Висновки і перспективи подальших досліджень у даному напрямі. Експертна діяльність з питань визначення якості та безпечності товарів тісно пов'язана з головним правом споживачів, що задекларовано у Конституції, – правом на безпечну продукцію та достовірну інформацію. Для України важливим є світовий, зокрема європейський, досвід тестування безпечності товарів. Відсутність державної підтримки діяльності громадських організацій не сприяє розвитку споживчої політики. Актуальним для подальших досліджень є визначення критеріїв належності товарів (продукції) до ризикованої категорії за даними систем сповіщення країн-інформаторів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про стратегію сталого розвитку “Україна – 2020”: Указ Президента України від 12.01.2015 р. № 5/2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1023-12>.

2. Пригудьська Н. В. Система захисту прав споживачів в Україні: проблеми реформування / Н. В. Пригудьська // Товари і ринки: КНТЕУ. – 2015. – № 1. – С. 5–16.

3. Омельченко Н. В. Діяльність науково-дослідного центру “Незалежна експертиза” на ринку експертних послуг / Н. В. Омельченко, Л. В. Поліщук // Актуальні проблеми теорії і практики експертизи товарів: тези доповіді. – Полтава: ПУЕТ, 2014. – С. 58–60.

4. Белинська С. Концептуальні засади гарантій безпечності харчових продуктів / С. Белинська, Н. Орлова, Ю. Мотузка // Товари і ринки: КНТЕУ. – 2011. – № 4. – С. 176–182.

5. Бородачова Н. І. Європейський контекст розвитку системи захисту прав споживачів / Н. І. Бородачова // Маркетинг в Україні. – 2012. – № 1. – С. 56–60.

6. Закон України “Про захист прав споживачів”: від 12 травня 1991 р. № 1023-ХІІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1023-12>.

7. Закон України “Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів”: від 23.12.1997 р. № 771/97-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/771/97-%D0%B2%D1%80>.

8. Ємченко І. В. Безпечність цифрових технологій для споживачів / І. В. Ємченко // Актуальні проблеми теорії і практики експертизи товарів: тези доповіді IV Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції. – Полтава: ПУЕТ, 2017. – С. 334–335.

9. Ємченко І. В. Тестування товарів як механізм їх безпечності / І. В. Ємченко // Актуальні проблеми економіки і торгівлі в сучасних умовах євроінтеграції: тези доповіді наукової конференції професорсько-викладацького складу та аспірантів ЛТЕУ.

– Львів: вид-во Львівського торговельно-економічного університету, 2017. – С. 71–73.

10. Ємченко І. В. Безпечність продукції для споживачів – курс на євроінтеграцію / І. В. Ємченко // Управління якістю в освіті та промисловості: досвід, проблеми та перспективи: тези доповіді III Міжнародної науково-практичної конференції пам’яті професора Петра Столярчука. – Львів: вид-во НУ “Львівська політехніка”, 2017. – С. 65.

11. Безрукий В. Сравнительное тестирование товаров и услуг для потребителей [Электронный ресурс] / В. Безрукий. – Режим доступа: <http://www.consumerinfo.org.ua>.

REFERENCES

1. The direction of President of Ukraine “About the sustainability strategy «Ukraine – 2020»”, available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1023-12>.

2. Prytul'ska, N.V. (2015), “The consumer protection system in Ukraine: the problems of reformation”, *Goods and Markets: KNUEC*, vol. 1, pp. 5–16.

3. Omelchenko, N.V. and Polischuk, L.V. (2014), “The practice of research center «Independent expertise» in the expertise market”, *Actual problems of the theory and practice of examination of goods: abstracts of the report*, PUEC, Poltava, pp. 58–60.

4. Belynska, S. Orlova, N. and Motuzka, Y. (2011), “The conceptual framework of food safety guarantee”, *Goods and Markets: KNUEC*, vol. 4, pp. 176–182.

5. Borodachova, N.I. (2012), “The European context of consumer protection system development”, *Marketing in Ukraine*, vol. 1, pp. 56–60.

6. The Law of Ukraine “About consumer protection”, available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1023-12>.

7. The Law of Ukraine “About the main principles and demands upon quality and safety of food stuff”, available at: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/771/97-%D0%B2%D1%80>.

8. Yemchenko, I.V. (2017), “The safety of digital technologies for consumers”, *Actual problems of the theory and practice of examination of goods: abstracts of the IV International scientific-practical Internet conference*, PUEC, Poltava, pp. 334–335.

9. Yemchenko, I.V. (2017), “The goods testing as the mechanism of their safety”, *Actual problems of economy and trade in modern conditions of European integration: abstracts of the report of the scientific conference of faculty and graduate students of Lviv University of Trade and Economics*, Lviv, pp. 71–73.

10. Yemchenko, I.V. (2017), “The safety of consumer products – course for European integration”, *Management of quality in education and industry: experience, problems and perspectives: abstracts of the report of the III International scientific and practical conference of the memory of Professor Petr Stolyarchuk*, Lviv Polytechnic Publishing House, pp. 65.

11. Bezrukiy, V. “Comparative testing of goods and services for consumers”, available at: <http://www.consumerinfo.org.ua>.